

spoznanje mislim, da je nepobitno in treba ga je sprejeti enkrat za vselej in le oprti nanj bomo mogli res orisati jugoslovansko umetnost kakor je; Popović je to sam slutil, a si nekako ni upal provesti tega spoznanja v dejanje. Gori omenjene razlike se ne nanašajo samo na vsebino jugoslovanske umetnosti, ampak obenem že na njeno formo, saj so čisto umetniški problemi, za katerimi stremé Slovenci, v velikem delu formalni problemi, saj je problem dekorativnosti itd. celo pretežno in eminentno formalen problem. Vendar je jugoslovanska umetnost različna tudi po izvoru in zgodovinskem postanku svojih izrazilnih sredstev. Vplivi, ki so oblikovali eno ali drugo skupino, so bili prav različnega izvora, umetniška tradicija iz naroda in dežele same, ki je ni podcenjevati, je bila pa skoro še bolj različna, dâ, si celo skoro tuja. V zadnjem času je sicer vsa jugoslovanska umetnost prošla plast takozvanega impresionizma, a nikakor ne vsa v enaki meri, tudi ne v isti smeri in je izvajala iz te šole prav različne konsekvence, ki se ne dajo razložiti samo iz političnih razmer, ampak imajo nedvomno globljo podlago v dušni ene ali druge skupine. — Trdim torej, da bo jugoslovansko umetnost treba vzeti tako kot je, kot konglomerat treh značajev, proslediti razvoj vsakega posebej in poiskati velike osnovne skupne poteze, ki bi jih bilo pozneje mogoče sistematično gojiti, vendar bolj kot pedagoško sredstvo za utrditev jugoslovanske skupnosti in zavesti, kakor pa kot plodonosna zrna za bodočnost. Umetnost si svojih potov ne da predpisovati, ampak raste sama po svoji logiki, kam in kako, si ne da zapovedovati. Označene posebnosti pa niso nikakor tragičnega značaja, nasprotno je ravno v njih utemeljen po mojem prepričanju sedanji in bodoči mik jugoslovanske umetnosti.

Frst.

Gledališče.

Slovenska drama. Slovenska drama v letošnji sezoni: je in ni. — Je nekaj, je volja, je prizadevanje; — ni pa zaokroženja, ni moči, ni celote. — Dramaturg Pavel Golia dela in v delu je rešitev. Odločno se pozna temeljito razkobiljenje repertoarja in smotreno teženje navzgor. Patos izginja, naravno igranje še sicer ni našlo cilja, pač pa stopa po poti, ki vodi k temu cilju. Pa dosega ciljev ni delo enega leta. Preustrojitev se je začela, bacili umetnosti so zašli v truplo slovenske drame, stari okus publike je v razkrajanju, zdi se nam, da se bomo enkrat res dokopali navzgor.

Osobje, s katerim razpolaga naša drama, je pičlo; zato morajo igralci igrati še, kot morejo. Ne škodi sicer to njihovi rutini, a poglobitvi je gotovo v škodo. Izrazite, že gotove osebnosti, ni med njimi. Rastejo, kipe, nastajajo. Za to tudi ni nobena predstava v celoti zaokrožena. Tapatam praskne raketa v zrak, da človek obstrmi; pa se mu za par trenutkov zdi blisk teman. So posamezni trenotki, ki vžgo, ni pa gorke celote. Je iskanje in hotenje do zvezd, a noge se dotikajo še vedno zemlje.

Tri moči imamo, ki so že našle pot in ki romajo v vsaki igri po drugi, novi, neizhojeni poti. Tem trem je njihova notranjost zunanost igre in njihova zunanost zrcalo notranjosti: Rogoz, Šest in Šaričeva. O Osipovič-Šuvalovu bi rekel Gorenjec: »Kar mormo, smo pa!»

Ostali še iščejo potov in steza; marsikdo od njih (Šubic, Pregarc, Martinčević itd.) si je dal nabiti dve vrsti žeblice v čevlje, ker ve, da je pot, po kateri mu je hoditi, trda. Zato smo veseli njihovih korakov in stopinj, ker vemo, da se bomo nekoč odpočili ob njih.

Repertoar v prvi polovici sezone ni bil slab; v primeri s predvojnimi repertoarjem je naravnost dogodek. Trapastih burk, ki bi jih človek privezal za kol sredi travnika in bi se začele same od sebe pasti, letos sploh ne igrajo.

Jugoslovanskih del so igrali troje: Nušičevo »Protekcijo«, Petrovičev »Gozd« in Donadinijev »Brezdno«. Ruse smo gledali štirikrat: Andrejev »Dnevi našega življenja«, Čehov »Striček Vanja«, Gogolj »Ženitev« in Gorkij »Na dnu«. Manj ugajali so Francozi z igrami »Tat«, »Korenček« in »Nočni čuvaj«. Poljsko-nemška Rittnerjeva »Mimogrede« tudi ni kdovekako užgala; pač pa je Strindbergov »Oče« zdramil Ljubljano in tudi Knoblauchov »Favn« se je izkazal.

Domačih iger sem naštel četrto. Šorlijev »Na Pologu« je imel lep zunanji uspeh; poročevalec sam igre ni videl. Ognjeni krst rampne svetlobe je prestala Stanko Majcnova »Kasija« jako častno. Ime Majcen si bo treba zapomniti. Ni dovršena umetnina, saj je prvenec. Ima pa esprit, kultivirano kulturo, fin dialog, poglobljeno duševno analizo, skratka, srednjeevropski krog, brez tipično slovenskega sicer, vendar šik. To je suknja iz angleškega blaga, podložena s svilo, izdelana v prvovrstnem salonu: Oscar Wilde, zabeljen s Fackel-Krausom in začinjen s Petrom Altenbergom. Igrati manjka sicer še napetosti dejanja in smotrenosti tehnične ekonomije, vendar sem prepričan, da bi »Kasija«, če bi jo napisala evropska literarna kapaciteta, romala po vseh večjih odrih. Okusna, spretna in za Ljubljano-nova šestova režija zasluži poglavje zase.

Z Ivan Cankarjevimi »Hlapci« je Ljubljana videla na odru vseh šest njegovih iger. Meni se zde »Hlapci« v primeri z drugimi Cankarjevimi igrami necankarski — kakor bi pil cviček na šampanjec. Morda zato, ker je ideja igre v letu 1920 samo še zgodovinsko aktualna in interesantna, morda zato, ker sem se zagrizel v misel, da bi smel samo Borštnik igrati glavno vlogo, morda zato, ker sem pogrešal v načinu igranja podčrtanega naslova igre. Morda doživimo kdaj cel cikel Cankarjevih iger in tedaj bo ta satira ne samo kulturni dokument naše nekulturne preteklosti, ampak ozadje Cankarjevega boja za pravice tlačanih.

Funtek »Kristalni grad« se mi zdi kakor »Kapellmeistermusik«. Od vsepovsod nekaj, od nikoder nič. Samo vrabci imajo oblečeno palico za živega človeka. Tudi mi ne moremo smatrati teh notranje nečutenih stavkov, teh od slučaja vojenih prizorov, teh neresničnih in praznih dolgovoznih dialogov za umetnino. Če priznamo avtorju pošteno »voljo«, moramo »moč« odločno tajiti. Ne udajajmo se onemu madjarskemu šovinističnemu principu: »Ker nas je Ogrov malo, še morilca lastne matere ne smemo obesiti.« — Druge vrline pri najboljši volji nisem našel na igri, kot to, da je bila ob 1/10 že končana. Funtek je izboren prevajalec in kritik, sploh dobro reproducira; če pa ustvarja sam, je pa brezdvomno samo epigon, torej ne produktiven.

Adolf Robida.